

O'QITUVCHI FAOLIYATIDA MOTIV VA MOTIVATSIYANING AHAMIYATI

Amirova Nazokat Uroq qizi

Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

O'qituvchi faoliyatida motivatsiyaning o'rni, ahamiyati, ish jarayonida o'qituvchi faoliyatiga ta'sir etuvchi omillar, o'qituvchilarning ish jarayoniga qay darajada qiziqishi, ish faoliyatiga nisbatan layoqati, ish jarayoniga undovchi motivlar nimalardan iborat ekanligi xususida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Motiv, motivatsiya, kasbiy faoliyat, muloqotga intilish motivi, hukmronlik motivi, qobiliyat, ehtiyoj.

ABSTRACT

The role of motivation in the activities of the teacher ,the importance,the factors affecting the activities of the teacher in the process of work ,the degree to which teachers are interested in the work process,their ability to work,what are the motives that motivate the work process.The role of motivation in the activities of the teacher ,the importance,the factors affecting the activities of the teacher in the process of work ,the degree to which teachers are interested in the work process,their ability to work,what are the motives that motivate the work process.

Keywords: Motive, motivation, professional activity, motive for striving for communication, motive of domination, ability, need.

Insonning aql-zakovati, zehni uning kundalik turmushi, mehnat va kasbiy faoliyatida o'ziga xos o'rin tutishini tadqiq etish psixologiyaning eng dolzarb muammolardan biri ekanligi uzoq tarixiy davrga ega. Psixologiyaning zamonaviy fan sifatida shakllanishi barobarida insonning zehni va aql-zakovatini o'rganish, uning faoliyati samaradorligiga ta'sirini aniqlash bir qator ilmiy qonuniyatlarni ochilishiga sabab bo'ldi . Motivatsiya o'qituvchi faoliyati samaradorligining muhim omillaridan biridir. O'qituvchilarning kasbiy motivatsiyasi, avvalo, kompensatsiya xarakterining yo'qligi va mansublik tarozida yuqori bo'lishi bilan tavsiflanishi kerak. Biroq, ushbu sohada mutaxassisning ish staji oshishi bilan ishdan qoniqish kamayishi va kasbiy motivatsiya xarakteri o'zgarishi mumkin. Ushbu holat murakkab psixologik-emotsional ish sharoitlari bilan bog'liq bo'ladi.Binobarin, o'qituvchining o'zi tomonidan amalga oshirilayotgan tadbirlarning samaradorligi va muvaffaqiyatini,

shuningdek, shaxsiy va hissiy ruhiy uyg'unligi va adekvatligini belgilaydigan shaxsiy motivatsiyasi xususiyatlariga katta e'tibor berilishi kerak.

Shunday qilib, o'qituvchining kasbiy faoliyati, bajarilgan ish turidan qat'i nazar, shaxslar, holi guruhlari va umuman jamiyatning salomatligi va hayoti uchun axloqiy mas'uliyati yuqori kasblar guruhiga kiradi. O'qituvchi o'z ishi jarayonida o'zini topadigan doimiy stressli holatlar, shaxsiy ishonchsizlik va boshqa axloqiy va psixologik omillar o'qituvchining ruhiy va jismoniy salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bir qator tadqiqotlarda pedagogik ish katta emotsional yukni, mas'uliyatni talab qiladigan va muvaffaqiyat uchun juda noaniq mezonlarga ega bo'lgan kasb sifatida tasniflanadi. O'z navbatida, ushbu holat ushbu soha mutaxassislarining kasbiy motivatsiyasini shakllantirishda muhim iz qoldiradi.

Sizni ushbu kasbni tanlashga undovchi asosiy motivlardan biri bu faqat odamlar bilan muloqot qilishda ro'yobga chiqadigan va qoniqish hosil qiladigan bog'liqlik motivi (muloqotga intilish motivi) hamda kuchdir.

Birlashish motivi, odatda, odamning odamlar bilan yaxshi, hissiy jihatdan ijobiy munosabatlarni o'rnatish istagi sifatida namoyon bo'ladi. Ichki yoki psixologik jihatdan u mehr-muhabbat, sadoqat hissi ko'rinishida va tashqi tomondan muomalada, boshqa odamlar bilan hamkorlik qilish, doimo ular bilan birga bo'lish istagida harakat qiladi. Bunday motivlarga ega bo'lgan aloqa sheriklar o'rtasida shaxsiy ehtiyojlarini qondirish vositasi deb hisoblamaydilar, bir-birlariga hukmronlik qilishga intilmaydilar, lekin teng huquqli hamkorlikni anglatadi. Birlashish motivini qondirish natijasida odamlar o'rtasida xushyoqish va o'zaro yordamga asoslangan ishonchli, ochiq munosabatlar rivojlanadi.

Shaxsning pedagogik faoliyatining yana bir juda muhim motivi – kuch-qudrat (hokimiyat) motividir. Bu insonning doimiy va aniq ifoda etilgan boshqa odamlar ustidan hokimiyatga ega bo'lish istagi sifatida ta'riflanadi. G.Murreyush bu motivga quyidagi ta'rifni beradi: hokimiyat motivi – bu ijtimoiy muhitni, shu jumladan odamlarni boshqarish, boshqa odamlarning xatti-harakatlariga turli yo'llar bilan, shu jumladan ishontirish, majburlash, taklif qilish, cheklash, taqiqlash, va boshqalar bilan ifodalanadi.

Hokimiyat motivi boshqalarni o'z manfaatlari va ehtiyojlariga muvofiq harakat qilishga, ularning joylashuvi, hamkorligini izlashga, aybsizligini isbotlashga, o'z nuqtai nazarini himoya qilishga, ta'sir o'tkazishga, boshqarishga, uyushtirishga, rahbarlik qilishga, nazorat qilishga undashda namoyon bo'ladi.

Hokimiyat motivatsiyasining yana bir tadqiqotchisi D. Veroff kuch motivining psixologik mazmunini aniqlashga urindi. Uning fikricha, hokimiyat motivatsiyasi boshqa odamlar ustidan nazoratdan qoniqish olishga intilish va qobiliyat sifatida tushuniladi. Uning fikriga ko'ra, shaxsning motivi yoki motivatsiyasi, kuchining

alamatlari boshqa odamlar ustidan psixologik yoki xulq-atvor nazorati saqlanib qolishi yoki yo'qolishi bilan bog'liq bo'lgan hissiy tajribalarni ifodalaydi. Insonning kuchli motivga ega bo'lishining yana bir belgisi - har qanday faoliyatda boshqa odam ustidan g'alaba qozonishdan qoniqish yoki muvaffaqiyatsizlikka ko'ngilsizlik, shuningdek boshqalarga bo'ysunishni istamaslikdir.

T.O.Solomanidinaning ta'kidicha, kasbiy faoliyatda motivlari kuchini oshirish psixologik shart-sharoitlari nafaqat o'quv jarayoni bilan balki, shaxsni ijtimoiy, siyosiy, huquqiy, g'oyaviy, milliy ruhda tarbiyalash orqali ham amalga oshiriladi¹. Bu oliy harbiy o'quv yurtida tashkillashtirilgan samarali ta'limni nazarda tutadi

Turli xil motivlarni bir-biriga qarama-qarshi qo'yish mumkin emas, chunki amalda ular bir – birlari bilan uyg'unlashtiradilar. Kasbiy faoliyatda motivlarni kuchaytirishning bir necha usullari mavjud.

1. Rag'batlantirish - bu muayyan sabablarni qo'zg'atadigan holatlar. Bu ob'yektlar, boshqa odamlarning xatti-harakatlari, majburiyatlari va imkoniyatlarini tashuvchisidir, odamga uning harakatlari uchun kompensasiya kerak, ya'ni moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlash. Ko'pchilik xizmat imtiyozlariga e'tiborsiz munosabatda bo'ladilar. Ba'zi hollarda, uning reaksiyasi ongli ravishda nazorat qilishni talab etmasligi mumkin.

2. Turli xil qo'zg'atuvchilarga javob turli odamlar uchun har xildir. Agar faoliyatda shaxs unga javob bera olmasa, rag'batlantirishlar mutlaq ahamiyatga ega bo'lmaydi. Shunday qilib, kuchli inqiroz sharoitida ish haqi, pul ko'p jihatdan rag'batlantirish rolini yo'qotadi.

Kasbiy faoliyatda o'qituvchilarni rag'batlantirish uchun, turli xil usullardan foydalaniladi. Eng keng tarqalganlaridan biri bu moddiy rag'batlantirishdir. Moddiy rag'batlantirishni amalga oshirishda vaziyatni to'g'ri baholash juda muhimdir, agar inson o'z ehtiyojlari, qiziqishlari, maqsadlari juda murakkab bilan ajralib tursa, uning imkoniyatlarini vaqtida baholash zarur.

Xulosa o'rnida shuni aytib o'tish joizki, motivatsiya insonning har bir sohasida va faoliyatida asosiy o'rinni egallaydi. Insonlarni faol faoliyatga undaydi. Kasbiy faoliyatda ham, shaxsiy hayotda ham insondagi sabab va ehtiyojlar majmuini tashkil etadi. Motivatsiya o'qituvchi kasbiy faoliyatida, uni kasbiy faoliyatiga undovchi bir qancha sabab va ehtoylar majmuidir. Motivatsiyani qaysidir ma'noda insondagi qobiliyatlarini namoyon etuvchi kuch ham deb qaralgan. Pedagog uchun eng asosiy narsa kasbiga qiziqish va unga undovchi kuch bo'lsagini u doim faol kasbiy faoliyatda bo'ladi.

¹Соломанидина Т.О. Мотивация и стимулирование трудовой деятельности: учебник и практикум для академического бакалавриата / В.Г. Соломанидин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2018. – С. 58

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Касбий психология Султонова Л.Б 2014 й
2. Ғозиев.Э.Ғ“Методологические проблемы в психологической науке”
Чимкент. 2005 г.
3. Леонтьев.А.А“Психология общения” 1997 г.
4. “Талабалар укув мотиатциясини белгиловчи ижтимоий психологик омиллар”
мавзусидаги диссертация иши Кулдошева Гулбахор Давлятовна 2011 й
5. Umarov V.M., Shoyimova Sh.S. Kasbiy psixologiya. Ma’ruzalar matni.Toshkent-
2018.-123 bet.
6. E.G‘oziyev.”Psixologiya metodologiyasi” o‘quv qo‘llanma.T-2013, 145-bet
G‘oziyev E.G‘., Xolmuxamedov M., Ibrohimov X. Psixologiya metodologiyasi.
7. Amirova N. THE ATTITUDE TO MOTIVE AND MOTIVATION IN WORLD
PSYCHOLOGY //Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong
Learning (EJEDL). – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 149-152.
8. Amirova, N. U. (2023). PEDAGOGIK FAOLIYATDA KASBIY
MOTIVATSIYANING PSIXOLOGIK SHART-SHAROITLARI. Educational
Research in Universal Sciences, 2(1 SPECIAL), 212-215.